

De ældste privilegier for klostret i Væ.

Et nyfund.

Cleopatra nyder den ære sammen med Faustina og Caligula at tjene til inddeling af håndskrifterne i Cottonian Library. Svarende hertil var det kirkens fædre, Moses, Ambrosius og Cyprian, der tronede over de kostbare membraner i det gamle Universitetsbibliotek i København.

»Capsa Tertulliani» omfattede en række sjældne håndskrifter¹. Blandt disse kan nævnes et eksemplar af rigsbrevbogen, »Cancellariæ veteris episcopalis liber». Det fandtes under »ordo secundus» som nummer 17, betegnet A 5. Få pladser længere fremme, som nummer 22, benævnt A 10, stod en pergamentsfoliant. Den bar titlen »Geographia Danica»². Fra side 89 til 101 indeholdt dette håndskrift en række diplomer, der omhandlede Væ kloster i Skåne. Det var ikke forblevet ubemærket. Thomas Bartholin († 1690) havde ladet diplomerne om Væ afskrive. De fik plads som det allerførste stykke i første bind af hans »Collectanea», Tomus A. Herfra excerperede Bartholin sidenhen en række doku-

¹ S. Birket Smith, Om Københavns Universitetsbibliothek før 1728 (1882) s. 137 ff.

² med den mindre riktige tilføjelse »ex manuscripto coenobii Sorensis», se Birket Smith s. 140, note 3. Fra det berømte Sorøhåndskrift stammede kun »Descriptio regionum etc.» p. 5—51 og Harpestrængs epitafium p. 383, se »Designatio Stephani», Danske Magazin VI:1 (1913) s. 34 ff og Alfred Otto S.J., Liber daticus Roskildensis (1933) s. 185. A 10, ikke H 10, er det nummer, der passer ind i rækkefølgen i »ordo sec.», se Birket Smith l. c. Titlen var efter Stephanus og katalogen over Tomus A (AM 1045 4°) »Geographica», ikke »Geographia». Den har måske blot lydt »Geogr.», jf. note 2, s. 2.

menter, der dannede grundstammen i »Annales», hans anden store materialesamling. Blandt disse var også diplomerne for Væ.

Om aftenen onsdag 20. oktober 1728 gav marketender Peder Rasmussen, Lille St. Clemensstræde nr. 140, sine børn lov til at lege med nogle præse. Det blev til Københavns brand, snart stod Universitetsbiblioteket i flammer. Her brændte »Geographia Danica» sammen med andre prægtige membraner. Tomus A befandt sig i historikeren Hans Grams hus¹. Men også dette brændtes til aske. Privilegierne for Væ gik til grunde. Vort kendskab til klostrets ældste historie blev indskrænket til de fattige smånotitser i »Annales». Tabet var smerteligt, så meget mere som Væ tilhørte Præmonstratenserordenen — netop denne ved vi mindst om af samtlige hovedordner i højmiddelalderens Danmark.

Privilegierne for klostret i Væ, anset for tabte i mere end 200 år, kan jeg hermed fremlægge til offentliggørelse. Jeg har fundet dem i et håndskrift i Det kongelige Bibliotek i København, Gamle kgl. Samling 1116 2^o². Det stammer fra tiden omkring 1700 og udgør en afskrift af forskellige manuskripter i det gamle Universitetsbibliotek, såfremt det ikke, hvad der også er muligt, er en kopi af udvalgte stykker fra Tomus A³.

De nyfundne privilegier er fem i tallet. De to første, udstedt af biskop Simon af Odense og ærkebiskop Eskil af Lund, er selve fundationsprivilegierne for klostret⁴. Eskildiplomet er os særlig velkomment som ethvert nyt bidrag til belysning af denne, måske den danske middelalderkirkes betydeligste skikkelse. Fra Simons hånd har vi tidligere kun

¹ Alfred Otto S. J. op. cit. s. 182 note 9.

² p. 22 med følgende oplysning om herkomsten: »Manuscriptum in folio in bibliotheca acad. Hafn. cui inscriptum: Geogr. Danica ex manuscripto coenobii Sorensis (!) H (!) 10. (capsa Tertulliani ord. 2. num. 22.) pag. 89». Herunder overskriften: »Fundatio abatiæ (!) ordinis Præmonstratensis in oppido Schaniæ Wæe».

³ Hele indholdet genfindes i AM 1045 4°. Udover Væ-diplomerne er der ingen ukendte stykker i G. k. S. 1116 2°.

⁴ Trykt s. 19 ff.

haft eet eneste diplom, nu kommer hertil dette nye. Ærkebiskop Absalons mageskiftebrev er det tredie stykke, der her fremlægges. Det var kendt forud gennem en afskrift af Arni Magnusson, udført for Bartholin. Det er taget med, fordi det er uundværligt ved tolkningen af de hidtil ukendte privilegier. Den nye afskrift byder desuden et par steder bedre læsemåder end Arni Magnussons. Det fjerde stykke er et meget vigtigt stadfæstelsesbrev, udstedt af Valdemar, udvalgt biskop til Slesvig. Også fra ham kendte vi tidligere kun eet enkelt diplom. Det femte og sidste endelig er en sen vidisse af de tre førstnævnte diplomer.

Bartholins »Annales» kender af tabte Vædiplomer kun de fire første — og som nævnt kun i ganske ufuldstændig form. Det kan da anses for sikkert, at »Geographia Danica» ikke har indeholdt flere diplomer om Væ end de fem, der her fremlægges. Vi har fået alle de tabte stykker tilbage.

Datering.

De to fundationsprivilegier er udaterede. For at kunne vurdere dem vil det være praktisk til en begyndelse af fastsætte, hvornår de er udstedt.

Eskils privilegium er underskrevet af en række notabiliteter, både danske og svenske. Blandt disse påkalder biskop Stenar af Linköping særlig interesse. Alene det, at han forekommer i Eskils diplom, giver, såvidt jeg kan se, et bidrag til løsningen af et længe diskuteret problem, fælles for svensk og dansk kirkehistorie¹. I denne sammenhæng, hvor det alene gælder de kronologiske data, har hans forekomst også betydning. En pavebulle af [1171—1172] 8. september meddeler, at Stenar da havde resigneret som biskop². Hans tilstedeværelse som underskriver sætter følgelig året 1172 som terminus ante quem for Eskils privilegium. Den anden tidsgrænse, terminus a quo, kan bestemmes med udgangspunkt i titulaturen for den anden svenske under-

¹ Se s. 5 note 1.

² Diplomatarium Suecanum (1829) I nr. 57, jf. O. S. Rydberg, Sverges traktater I (1877) s. 85 og Lauritz Weibull i Scandia XIII (1940) s. 92.

skriver, Stefan »archiepiscopus Upsalensis»: ærkebispedømmet oprettedes 1164 omkring 5. august¹. Terminus post quem kan rykkes længere frem i tiden. Ærkebiskop Eskil befandt sig fra 1161 som landflygtig i udlandet². Underskriverlisten i hans privilegium, der blandt andet omfatter kong Valdemar, gør det klart, at udstedelsen har fundet sted i Danmark. Først i efteråret 1167 vendte Eskil hjem fra eksilet³. Privilegiet må ligge efter dette tidspunkt.

Indenfor de tidsgrænser, der her er fastlagt, årene mellem 1167 og 1172, er der nu et enkelt, der bestemt synes at være det rigtige. Da Alexander III kanoniserede Knud hertug, var Stefan nærværende ved kurien. Den svenske ærkebiskop fortalte paven om hertugens rene vandel og berettede om de kraftgerninger, der skete ved graven. At Stefan handlede på kong Valdemars vegne eller i hvert fald i hans interesse, er indlysende. Han havde i så henseende støtte af et brev fra den danske konge³. Stefan bragte dernæst kanonisationsbullen fra Benevent til Danmark. Han tog endelig del i den storstilede kirkefest i Ringsted 25. juni 1170, hvorved pavens ord blev fuldbyrdet. Her var også den danske ærkebiskop og kongen selv til stede. Der kan ikke herske tvivl om, at Eskilsprivilegiet for klostret i Væ, underskrevet af Eskil, Stefan og Valdemar, er udstedt netop ved denne lejlighed.

Denne datering drager nu det andet fundationsprivilegium, biskop Simons, ind under sig: Odensebispen var selv nærværende i Ringsted ved translationen af Knud Lavard⁴. Og hans diplom er underskrevet både af Eskil og af Stefan.

Endnu et Eskildiplom, af betydning for den senere argumentation, kan naturligt inddrages i denne sammenhæng. I Ringstedbogen findes afskrevet et gavebrev, udstedt af den danske ærkebiskop⁵. Modtageren af gaven er: kirken i Ringsted. Diplomet er dateret: med året 1170. Som underskrivere

¹ Dipl. Suecanum I nr. 49 (= Diplomatarium Danicum I:2 nr. 153).

² Necrologium Lundense, ed. Lauritz Weibull (1923) s. 48.

³ Vitae sanctorum Danorum, ed. M. Cl. Gertz (1908—12) s. 246.

⁴ Annales Danici, ed. Ellen Jørgensen (1920) s. 87.

⁵ Dänische Bibliothec III (1739) s. 138.

optræder en svensk biskop, Baldvin af Växjö, og Palle, provst i Halland. Underskriverlisten danner en smuk parallel til Eskils diplom for Væ, hvor Baldvins kollega Stenar signerer, også sammen med provst Palle. Vædiplomet er blevet til ved kirkefesten i 1170. Underskriverne i Eskils gavebrev for Ringsted henviser det indenfor året 1170 til samme lejlighed: det må være udstedt omkring 25. juni¹.

Absalons mageskiftebrev for Væ kloster er det sidste herhen hørende udaterede dokument. Det er udstedt af Absalon som ærkebiskop — det vil sige indenfor tiden 1178—1201². Absalons diplomer fra ærkebispetiden virker gennemgående kancellimæssige³ — dette gælder i det mindste intitulation. 1180 4. maj fremtræder Absalon første gang i et diplom som pavelig legat⁴. Denne titel bibeholdes derefter i alle senere

¹ Allerede formodet af Lauritz Weibull i Scandia XIV (1941) s. 64, jf. Hal Koch, Den danske kirkes historie I (1950) s. 176. Denne datering, der nu synes sikker, får konsekvenser for teorien om, at Växjöbispnen på denne tid var dansk lydbiskop (senest herom Sten Carlsson i (Svensk) Historisk tidskrift II:11 (1948) s. 13 og Nils Ahnlund ib. s. 310). Hovedargumentet herfor er den antagelse, at Eskils gavebrev for Ringsted udstedtes på et rent dansk kirkemøde. At biskoppen af Växjö var nærværende viste da, at han stod under Lund. Men når diplommet er udstedt på mødet i Ringsted, stiller sagen sig anderledes: her var også biskoppen af Linköping og frem for alt den svenske ærkebiskop til stede. Ved diskussionen om, hvorvidt Växjö oprindelig var et dansk eller et svensk stift, er man herefter alene henvist til at tage stilling til pallieprivilegiet af 1164 [omkr. $\frac{5}{8}$] (Dipl. Suecanum I nr. 49 (= Dipl. Danicum I:2 nr. 153)), der ikke, så længe vi ikke ved, hvornår stiftet er oprettet, kan tages til indtægt for den ene eller den anden af de to muligheder, og som tilmed i den tekst, vi har bevaret, udviser en overspringelse (*Upsalensi archiepiscopo* mangler i adressen). De argumenter, der iøvrigt er ført i marken for at vise, at Växjö stift oprindelig var dansk (Svend Grathes krigstog og Eskils flugt til Varend, helgenfester og synodalterminer, fælles for Lund og Växjö, samt Hamsforts referater af diplomer, der kendes i deres fulde ordlyd) kan man ikke bygge noget på.

² Lauritz Weibull i Scandia XIII (1940) s. 99.

³ Arthur Køcher i Scandia II (1929) s. 77. De resultater, Køcher når til m. h. t. ærkebispediplomerne, er ikke alle holdbare. Om selve hovedtesen, der hævder ægtheden af Absalons gavebrev for Mariaklostret i Roskilde, se min berigtigelse i Scandia XX (1950) s. 260 ff.

⁴ Diplomatarium Arnamagnæanum I (1786) s. 263, jf. Repertorium diplomaticum regni Danici I (1894) nr. 35.

diplomer. Privilegiet for Væ har »apostolice sedis legatus» i intitulatio. Under hensyn hertil synes det forsvarligt at henhøre det til tiden c. 1180—1201.

Fundationsprivilegierne.

Det er vigtigt at fastslå, at de to privilegier, der lagde grunden til klostret i Væ, Simons og Eskils, er udstedt på samme tidspunkt. De er nemlig indbyrdes meget forskellige.

Simon udreder omhyggeligt forudsætningerne for sin adkomst til Mariakirken i Væ. Han giver derpå meddelelse om stiftelsen af abbediet. Til slut afhænder han sin ret i Væ. Modtager er selve Præmonstratenserordenen.

Med Eskils privilegium er vi tilsyneladende inde i en ny situation. Der er ikke længer tale om den anonyme orden. Eskil henvender sig til Gilbert og hans brødre i Væ¹. Abbediet er altså oprettet, en abbed valgt og brødrene installeret². Eskil lykønsker ligefrem til de fremskridt, der er gjort. Mens vi i Simons privilegium så klostret blive til, viser Eskil os det i levende funktion.

Denne forskel berettiger imidlertid ikke til at antage, at Simons privilegium er udstedt ved oprettelsen af abbediet, Eskils efter. En nærmere betragtning af de to dokumenter vil godtgøre dette. Af Simons diplom fremgår, at der forud for udstedelsen har fundet en handling sted. Ved denne har ærkebiskoppen ligesom også kongeparret samtykket i Simons plan om at grundlægge et kloster i Væ. Men vigtigere end dette samtykke er det følgende led i handlingen: at de to parter overdrager al deres ret til det nye abbedi. Det bærende ord i denne sammenhæng er »confero», overdrage, det viser handlingens juridiske betydning. Stiftelsen af abbediet fandt altså sted ved en overdragelsesceremoni, for så vidt angik Eskils, Valdemars og Sofias andel i Væ. Det sidste

¹ Jeg ser bort fra dispositio, der er uselvstændig, idet den er kopieret efter Simons privilegium, se s. 8.

² Jf. formuleringen af Buris Henriksens fundationsprivilegium for Tvis kloster af 1163 ²⁴/₃, der også er rettet til abbeden og hans brødre (Rep. nr. 21 = Dipl. Danicum I:2 nr. 152).

led i stiftelsen, Simons overdragels
leret skriftligt i bispens eget privileg.
Tilblivelsen af klostret er da,

Eskils diplom et tilbagelagt stadium
finder den sin afslutning. Forskellen
er ikke begrundet i, at de er udsteet
Den skyldes, at de forfølger hver sit
Eskils fremfæter.

Biskop Simons privilegium.

Her får vi underretning om O
til Væ. Simon, tidligere domprovst
modtaget Mariakirken som gave fra
Sofia og ærkebiskop Eskil. Han fik
en fri besiddelse. Længe havde Si
indrette et brødrsamfund ved kirke
Gudsmoder, som kirken var indvie
det ham at bevæge de tre donatore
havende. Idet kongen og dronnin
ærkebiskoppen som den anden, bifal
alle deres rettigheder til oprettelse
sætningerne til stede. Simon overdr
mende Mariakirken med alle dens ej
til Præmonstratenserne at besidde i

Simons andel i stiftelsen begr
nogen oprindelig ejerret i Væ. Hva
han modtaget som gave fra de to
»possessor» fuldbyrder han overgan

Odensebispens privilegium er i
lige. De to første er den danske og
Den tredje er abbeden fra Tomma
prælater har til større sikkerhed
stiftelsesdokumentet. Eskil har tilli
indholdet, før så vidt det vedrørte I
af andre grunde. Uden tvivl som
geren, Præmonstratenserordenen. Oj

¹ Neurologium Lundense s. 114.

abbedi, Tommerup, der nu fik et datterkloster i Væ¹. Da Hugo skrev under på Simons privilegium, havde han allerede — for at tale med Huitfeld — sendt »en sverm munke« de få miles vej til den nye koloni. Til abbed var udpeget Gilbert. Navnet synes at vise, at han har været udlænding, han var rimeligvis Franskmand².

Ærkebiskop Eskils privilegium.

Invocatio indleder, temmelig overraskende. I de ældre Eskildiplomer findes denne formel ganske vist. Men omkring 1167 forsvinder den ud af ærkebispens diplomer. Vort privilegium, udstedt 1170, skulle ikke regelret have haft denne indledningsformel. Det er imidlertid ikke svært at forklare, hvorfor den alligevel findes her. Samtlige andre Eskildiplomer, der rummer en invocatio, fører over i intitlatio med ordet »Ego«. Denne overgang mangler i privilegiet for Væ. Det har i stedet et »Amen«. Nøjagtig samme invocatio, ligeledes afrundet med »Amen«, findes i Simons privilegium. En arenga følger. Afslutningen med »Amen« er der særdeles passende, en overgang med »Ego« helt umulig. Modsat i Eskils. Her ville »Ego« føre naturligt over i intitlatio. Men når vi finder et »Amen« i stedet, kan det kun skyldes, at hele invocationen er lånt fra Simons privilegium. Odensebispens diplom har med andre ord dannet forlæg for ærkebiskoppens.

Afhængigheden af Simons privilegium fremtræder endnu et sted i Eskils. Det er i selve hovedformlen, dispositio. Ligesom Simon overdrager også Eskil Mariakirken med tilliggende til Præmonstratenserne. Det sker med de samme ord, som Simon anvender. Hele stykket er taget fra hans diplom³.

¹ P. N. Backmund, *Monasticon Praemonstratense* (1949) I s. 266, 271. Da fremstillingen indeholder en del unøjagtigheder, kan man med hensyn til spørgsmålet om Væs afstamning formentlig først nå fuld sikkerhed, når de mange klostergenealogier publiceres i bind III. Den eneste genealogi, der har været tilgængelig for mig, listen i SRD. VIII s. 316 (= »Catalogus Hilgenthalensis«? Backmund op. cit. s. 18) gør Væ-Bækkeskov til datterkloster af Tommerup (ikke som hævdet i Mon. Praem. s. 266 af Børglum).

² Lauritz Weibull, *Skånes kyrka* (1946) s. 98.

³ Bemærk den lille detalje, at Eskil i efterligning af Simons udtryks-

En særegenhed må herved mærkes. I de selvstændige partier fremstår klostret som et faktum, brødrenes eksistens som en selvfølgelig kendsgerning. I dispositio derimod kopieres Simons ord, hvorved kirken skænkes til et abbedi, der først skal oprettes. Eskil har på dette hovedpunkt intet haft at føje til eller ændre ved Simons formulering. Grunden er utvivlsomt den, at Eskil forlængst havde overdraget sin ret til Præmonstratenserne. Diplomet bekræfter dette, ligesom det blot giver stadfæstelse på hans gaver. Tyngdepunktet i diplommet ligger et helt andet sted. Størstedelen af det er optaget af at meddele, hvad brødrene har lovet ærkebiskoppen til gengæld for hans gaver. Det er messer, der er tale om, bønner og årtider, alt nøje opregnet og omhyggeligt præciseret. Hvilken vægt, Eskil har lagt på, at brødrene præsterede, hvad de havde forpligtet sig til, ses klarest af de afsluttende formler. Corroboratio er normalt en stereotyp meddelelse om besegling. Her indeholder den en understregning af, at diplommet forsynes med segl og signaturer, for at brødrene til evig tid skal holde deres løfter overfor ærkebiskoppen. Selv sanctio, sædvanligvis en trussel mod alle, der krænker diplomets bestemmelser, er varieret over samme tema. Bandlysningen rammer som særligt nævnte dem, der drister sig til at bryde, den aftale, ærkebiskoppen har truffet med brødrene. Her kommer hovedordet frem: »conuentio», overenskomsten, det er den, diplommet drejer sig om, det er den, Eskil vil sikre overholdt ubrydeligt i al evighed.

Men nok om Eskils tanke med at udstede sit privilegium. Langt større interesse har andre oplysninger, der kan hentes fra det, og som kan tjene til at besvare det vanskelige spørgsmål: hvad betød Eskil ved grundlæggelsen af Væ? — eller sagt på en anden måde — hvor stort var hans bidrag i gods og jord?

Først tilstår Eskil i almindelighed Mariakirken til Præmonstratenserne. Dernæst stadfæster han særlige gaver. Den almindelige tilståelse hænger sammen med oprettelsen af abbediet. De særlige gaver er skænket så længe i forvejen, måde taler om Mariakirken »in Wæ» i dispositio, men i den selvstændigt udformede adresse om Mariakirken »de Wæ».

at brødrene, forsamlet i »capitulum», har haft tid til at træffe beslutning om at gengælde dem. Begge Eskils dispositioner ligger forud for udstedelsen af diplommet. De kan meget vel høre sammen og udgøre hans andel i den egentlige retsstiftende handling, overdragelsesceremonien, der betød, at klostret i Væ blev til.

Eskils særligt nævnte gaver bestod i Kiaby kirke med tilhørende pertinentier samt hans ret i Væ. Det sidste lyder i al korthed »ius nostrum in Wæ». Hvad dette omfatter, forklares bedst med udgangspunkt i Absalons mageskiftebrev.

Eskils privilegium blev benyttet ved udstedelsen af Absalons. Det blev kopieret, sætning for sætning. Under hensyn til denne stærke afhængighed har det interesse, at ordene »ius nostrum» fra Eskils genfindes i et delvis selvstændigt stykke hos Absalon. De betyder der aldeles klart ærkebiskoppens tienderet¹. Føres denne betydning tilbage til forlægget, får vi en naturlig og tilfredsstillende forklaring: Eskil har simpelthen givet brødrene bispetienden af det sogn, hvor klostret var beliggende.

Dette fører videre. Ærkebiskoppens anden gave til Væ er kirken i Kiaby. Med pertinentier, tilføjes det. Hvad disse har omfattet, får vi at vide af Absalon, ikke af Eskil: kapellet i Kjuge samt bispetienden af sognet. Ved Kiaby indbefatter Eskil på denne måde bispetienden under tilliggenderne, nævner den slet ikke. Ved Væ derimod fremhæver han den specielt: »ius nostrum in Wæ». Til trods for, at bispetienden ligesom ved Kiaby måtte kunne regnes med til kirkens tilliggender, som han allerede forud havde skænket bort. Denne forudgående disposition, et led i den almindelige bortgivelse, har altså ikke syntes Eskil tilstrækkelig, ikke i hans øjne været på højde med den tilsvarende bestemmelse om Kiaby kirke. Eskil selv tillægger med andre ord det pågældende stykke mindre betydning. Vi må følge ham heri. Den almindelige bortgivelse af kirken i Væ til oprettelse af et abbedi

¹ egl. »den tiende, der tilfalder vor ret». »ius nostrum» er et noget videre begreb, der dækker alle bispens rettigheder. Heraf er tienderetten langt den vigtigste.

fik plads i Eskils privilegium som en genklang af den oprindelige overdragelsesceremoni. Der var Eskils deltagelse påkrævet, slet og ret fordi ændringen i Mariakirkens retsforhold fordrede samtykke fra stiftets kirkelige øvrighed. Eskil bevilgede dette qua ordinarius — ikke som ejer af Væ. Sine egentlige gaver opregner han tydeligt i sit diplom. De står i et selvstændigt stykke. Den almindelige overdragelse er, som mindre betydningsfuld, kopieret tankeløst efter Simons diplom.

Analysen af de to fundationsprivilegier har gjort det klart, hvilken andel biskoppen af Odense og ærkebiskoppen af Lund har haft i grundlæggelsen af Væ kloster. Simon har givet afkald på sin besiddelse af Mariakirken, Eskil har skænket en landsbykirke med anneks og 2 bispetiender¹. Men man grundlægger ikke et kloster på sådanne småtterier. Et fjerde nyfundet privilegium giver underretning om, at brødrene i Væ ved stiftelsen fik rådighed over store mængder jordegods. Men hvem var giveren? Svaret skal ikke lade vente længe på sig.

Valdemar Knudsens stadfæstelsesbrev.

1. april 1182 gav den udvalgte biskop til Slesvig, Valdemar Knudsen, brødrene i Væ et privilegium. Det er af betydning, ubetinget det vigtigste af de nyfundne dokumenter. Biskop Valdemar stadfæster klostrets besiddelser. Der er her ved et særligt forhold at tage i betragtning. Eskil gav brødrene kirken i Kiaby. Engang efter 1178, formodentlig mellem 1180 og 1201, blev den mageskiftet mod kirken i Skepparslöv. Det var Absalon, der foretog ombytningen, den blev skriftfæstet i hans mageskiftebrev. Da Valdemar Knudsen 1182 udstedte sin stadfæstelse, sad brødrene inde med den ene af de to kirker, enten Kiaby eller Skepparslöv. Men ingen af dem er optaget i biskoppens privilegium. Valdemar Knudsen har altså ikke haft til hensigt at opsætte et altomfattende stadfæstelsesbrev på samtlige klostrets besiddelser. Hvad han

¹ Jf. Eskils bidrag ved stiftelsen af Næstved St. Peders kloster 1135 ^{29/11} (Corpus diplomatum regni Danici (1938) nr. 30 = Dipl. Danicum I:2 nr. 64).

stadfæster, er udelukkende det, som den egentlige fundator har skænket.

For biskop Valdemar er der nemlig ingen tvivl. I hans vurdering gælder hverken kirker eller tiendegaver, det er jord og kun jord, der tæller. Derfor udpeger han også klart og utvetydigt den mand som den virkelige fundator, der gav klostret jorden.

Denne mand er kong Valdemar. »Ecclesiam sanctæ Mariæ (in) Wæe, quam dominus rex Valdemarus cum uniuersis suis attinentiis liberam ordini Præmonstratensi iam dudum concessit», hedder det med biskoppens ord. Han lægger til, at han selv foretager samme overdragelse, for at ingen skal rejse indvendinger mod »possessiones, quas prædecessores nostri loco eodem contulerant». Herpå opregnes det jordegods, kongen har skænket: flere landsbyer og landsbydele, elleve bol i Væ, i Kiaby andre elleve bol for blot at nævne det vigtigste¹.

Vor nyvundne viden, at Væ klostres gods hidrører fra kongen, rejser nu straks et spørgsmål: har kongen til gengæld betinget sig rettigheder over klostret? Det held, der har givet os to fundationsprivilegier og et stadfæstelsesbrev i hænde, sætter os i stand til at svare: der er intet spor af, at kong Valdemar har forbeholdt sig nogen form for dispositionsret over klostrets gods. Kongens gave i jord må at dømme af Slesvigbispens diplom opfattes som tilliggende til Mariakirken. Er dette rigtigt, har kirken uden tvivl fra først af ligget un-

¹ Dr. phil. Kristian Hald har været så elskværdig at meddele mig følgende oplysninger til hjælp ved identificeringen af stednavnene: *Hugueuth* er rimeligvis fejl for **Hugmath* og sikkert ligesom *Gressmath* et marknavn. *Baccaboche* kan være fejl for **Buccabothe* (Bockeboda i Skepparslöv sogn) og *Ruchaby* et fejlskrevet **Rinchaby* (jf. Rinkaby sogn), ligesom *Chaeslæff* kan sigte til nabosognet Håslöv (nu Gustav Adolfs sogn). *Wæme*, *Fentby* og *Dusum* synes usikre og ligeså de to *Gimfund* i *Blegundia* (= de to Gemön i Varend (fejllæst Verundia)?). *Schellinge*, *Foess* og *Hesleleruth* rummer flere identifikationsmuligheder, og for de to sidstnævntes vedkommende kan der måske også være tale om forsvundne bebyggelser. De resterende navne kan alle identificeres med sikkerhed (*Herdelöff* = Härlöv, *Kigaby* = Kiaby, *Lutherby* = Lörby (Mjällby sogn), *Waldby in Blekungh* = Vallby (Ramdala sogn) i Blekinge).

der kongen. Men heller ikke som oprindelig kirkeejer synes kongen at have fået tilkendt nogen ret over den nye stiftelse. Det betones tværtimod, at Præmonstratenserne modtager stedet »i frihed». Dette understreges stærkt af Simon. Nu havde han ganske vist ingen myndighed til at bestemme klostrets rettlige stilling; men hans dispositioner er i et og alt baseret på et tydeligt udtalt samtykke fra kongen og dronningen. Fra Simons diplom vandrer udtrykket »i frihed» videre til de senere. Valdemar Knudsen betegner ligefrem sin stadfæstelse som »confirmatio libertatis»¹. En anden ting er, at man næppe i anvendelsen af »liber» og »libertas» behøver at se en brod polemisk rettet mod det germanske egenklostersystem — om et sådant har eksisteret i Danmark er mere end tvivlsomt².

Det fortjener at anføres i denne sammenhæng, at »Væ med sine tilliggender» regnes til kongelevet i Kong Valdemars jordebog³. Det er dog næppe muligt at etablere nogen egentlig forbindelse mellem denne oplysning og vor viden om, at det var kongen, der oprettede klostret i Væ på Mariakirken med tilhørende gods. Der er den forskel, at jordebogen tager sigte på byen Væ, diplomerne i modsætning hertil på kirken sammesteds. Dette udelukker naturligvis ikke, at kirken med tilliggender kan være udskilt fra kongelevet. Det er måske ligefrem sandsynligt, at dette har været tilfældet. At bevise det lader sig dog sikkert ikke gøre — rent bortset fra, om begrebet kongelev har eksisteret 1170 og da har haft gyldighed for Væ⁴.

¹ »libertatis» kan dog være lig med »liberalitatis», se Dipl. Danicum II:1 (1938) nr. 12, 285. Rettet unødvendigt i Necrologium Lundense s. 11 linie 3.

² Se Hal Kochs meget lærerige afhandling i (Dansk) Historisk Tidsskrift X:3 (1936) s. 564 ff.

³ Kong Valdemars Jordebog, udg. v. Svend Aakjær (1926—43) I s. 28,3.

⁴ En komplicerende omstændighed, når man skal søge at udrede Mariakirkens oprindelige stilling, er det forhold, at dronning Sofia optræder side om side med kongen. Det er tilfældet både ved overgivelsen af kirken til Simon og ved den senere overdragelse til den nye stiftelse. Sofia var halvsøster til Knud Magnussen, af hvem hun havde fået løfte om en trediedel af hans fedrene arv (Saxonis Gesta Danorum, ed. J. Olrik et H. Ræder, I (1931)

Valdemar Knudsens diplom viser tilbage til et forlæg. Er dette at finde mellem de endnu bevarede? Blandt disse er det Eskils privilegium, der har den største lighed med Valdemar Knudsens. Arengaen i Eskils diplom er udarbejdet over motivet: arbejderne i Herrens vingård, et meget yndet billede på klosterfolket, i sidste instans hentet fra Davids 79. salme. Samme motiv slås an hos Valdemar Knudsen — derpå går tankerne videre ad andre baner. Også dispositio indeholder fællestræk. De giver sig udtryk i verbaloverensstemmelser. Endelig er corroboratio i Valdemar Knudsens diplom næsten at betragte som et udsnit af samme formel hos Eskil, ligesom sanctionen har en ensartet opbygning i de to privilegier.

På trods af disse ligheder har jeg ikke ved udgivelsen af teksten markeret overensstemmelserne med petitsats og derved betegnet Eskils som diplomforlæg for Valdemar Knudsens. Grunden er den, at man ikke kan se bort fra en anden mulig forklaring på de fælles træk, der her er påpeget.

Ved stadfæstelsen af kong Valdemars donation opregner biskop Valdemar hele godsmængden i en pertinensformel. Den er affattet således, at stedbetegnelse kommer først, derpå meddeles jordens størrelse det pågældende sted. Herved afviger formlen fra den efterfølgende godliste, der omfatter Valdemar Knudsens egne gaver. Der angives først ejendommens størrelse, derefter lokaliteten. Endvidere går biskoppens gaver ind i konstruktionen som objekter, mens kongens donation syntaktisk set står isoleret. Et andet forhold må også understreges. Ved opregningen af sine gaver går biskoppen over til at tiltale brødrene i 2. person pluralis. Denne tiltaleform opretholdes i resten af diplommet. I afsnittet om

s. 393. Jf. Stig Iuul, Fællig og Hovedlod, (1940) s. 190. Jf. også, at Sofia arvede jordegods i Sverrig efter sin halvbrøder Boleslaus (Kong Valdemars Jordebog I s. 26,9.) Netop i Væ ejede Knuds søn, biskop Valdemar, jord (se nr. 4). Har denne hørt til hans arvejord, er der en mulighed for, at også Sofia har modtaget dele af Knuds arvegods i Væ — forudsat at det blev udlagt til hende som lovet. Om dette så har dannet en bestanddel af Mariakirken med tilliggender, og om Sofias medvirken ved dispositionerne over kirken kan føres tilbage hertil, er spørgsmål, jeg ikke skal indlade mig på at besvare.

kongens donation derimod er der tale om ordenen og klostret i 3. person singularis¹. Det kan altså konstateres, at bestemte diktatejendommeligheder fremtræder fra og med den del af dispositio, der giver underretning om biskoppens gaver. Den foregående del står for sig. Den handler om kongens donation. Denne forskel skyldes muligvis, at et nu tabt kongediplom for Væ har tjent som forlæg. Det er da blevet udnyttet, så langt det nåede ved affattelsen af Valdemar Knudsens diplom og er derpå suppleret med selvstændigt diktat.

Valdemar Knudsen tillægger sig selv ret til ligesom kongen at overdrage Mariakirken til Præmonstratenserne. Det er uden tvivl, fordi han som medlem af slægten må have kunnet gøre arveretlige krav gældende². Den fornyede overdragelse fra biskoppens side er ikke nogen gestus. Den har haft juridisk betydning og yderligere betrygget brødre-samfundet i Væ.

En mindre præcis sprogbrug synes iøvrigt at foreligge i samme sætningskæde. Biskoppen gentager kongens handling, »ne quis ad possessiones, quas prædecessores nostri loco eodem contulerant, temeritatis præsumptione aliqua reclamationem possit inuenire». Påfaldende er udtrykket »prædecessores nostri». Den typiske betydning af ordet »prædecessor» er: forgænger i embedet, meget ofte ifølge sagens natur om en afdød. Det kan imidlertid udmærket anvendes om levende³ og må være brugt således her — kong Valdemar døde efter udstedelsen af privilegiet, seks uger senere. Ejendommeligere er, at Valdemar Knudsen kalder kongen sin forgænger i embedet. Det kan dog ikke udelukkes, at et forlæg på en eller anden måde har gjort sig mindre heldigt

¹ Samme overgang findes hos Eskil (under indflydelse fra diplomforlægget); men den er mindre markant, idet 2. pers. plur. anvendes lige forud for stykket med 3. pers. sing.

² Jf. Codex Esromensis, ed. O. Nielsen (1880—81) s. 94 (= Dipl. Danicum I:2 nr. 123), hvor biskoppens fader, kong Knud, indhenter Valdemars samtykke til at skænke en landsby bort. Slægtskabet mellem Knud og Valdemar understreges i denne forbindelse.

³ Se f. eks. anvendelsen af det hertil svarende »antecessor» i Reg. Dan. nr. 155 (= Dipl. Danicum I:2 nr. 23).

gældende. I alle tilfælde er det næppe rimeligt at lægge noget ind i denne sprogbrug. Slesvigbispen har selv modificeret udtrykket ved at anvende pluralis, der gør det mere vagt og ubestemt.

Valdemar Knudsens diplom, der giver os meddelelse om kongens store donation af jord, føjer selv nyt jordegods til. Munkene i Væ modtager af biskoppens hånd halvdelen og tre fjerdedele af to landsbyer og to bol derudover. Til gengæld skal de »i al evighed bede indtrængende i Kristus» for hans afdøde broder, at han må gå ind til saligheden. Broderen, Niels Knudsen, er ingen anden end den yndede folkehelgen Sankt Nikolaus. Om hans fromhed fortælles et rørende lille træk: han købte vilde fugle af jægerne blot for at sætte dem i frihed¹. Allerede i levende live virkede han mange mirakler, beretter den sene legende. Undere og jærtegn indtraf ved hans død og begravelse, hedder det videre. Der er næppe grund til at tvivle om, at Valdemar Knudsen med glæde ville se sin broder som helgen og ville være den første til at hæge om et voksende helgenry. Men ikke en antydning heraf findes i diplommet, udstedt to år efter broderens død². Niels er ingen virkende kraft i himlen: der skal bedes for hans sjæl, at den dog må nå dertil. Legenden om Sankt Nikolaus, der i forvejen er svag, bliver ingenlunde styrket herigennem.

Ringstedmødet 1170.

Til slut kan det være på sin plads at sætte stiftelsen af Væ kloster ind i den sammenhæng, hvori den hører hjemme.

De to fundationsprivilegier er udstedt på Ringstedmødet i 1170. Dettets betydning, både symbolsk og realpolitisk, er skildret ofte nok³. Men hvad man ikke tidligere har gjort sig helt klart, er, at der ved siden af de højofticielle handlinger blev udført et rent praktisk arbejde. Aktuelle spørgsmål blev

¹ Vitae sanctorum Danorum s. 403.

² Ib. s. 393.

³ Senest: Hal Koch, Den danske kirkes historie I s. 172 ff.

bragt frem og søgtes løst. Det var således tilfældet med to anliggender, der vedrørte den jydsk kirke.

I Viborgkirken havde der længe været stridigheder. Det var biskoppens forhold til kapitlet, økonomisk såvel som juridisk, der var stridens genstand. Begge parter havde sikret sig bistand fra Rom. Kurien havde givet brev mod brev. En udjævning var nødvendig. På mødet i Ringsted blev uenigheden bilagt. Biskop Niels udstedte et forligsdokument, der fastsatte vilkårene til begge sider¹. Tre jydsk biskopper skrev under. Og endvidere: kong Valdemar — også i Viborg ønskede han »concordia«, uden tvivl på linie med Eskil.

På samme måde var Ribe kirke skuepladsen for en konflikt mellem biskop og kapitel. Striden stod her på et andet punkt end i Viborg. Kannikerne dannede et konvent, der levede efter Augustinerreglen². I biskop Radulfs tid opstod der imidlertid blandt brødrene et ønske om at komme bort fra det regelbundne liv. Biskoppen var en stærk modstander af en sådan forandring indenfor kapitlet. Han indberettede sagen til Rom. Som mellemmand benyttede han ærkebiskop Stefan af Uppsala. Samtidig med at denne udvirkede kanonisationsbullen for Knud hertug, skaffede han Radulf et paveligt mandat i hænde³. Heri befaler Alexander III kannikerne ved domkirken i Ribe at følge deres klosterløfter, »da ingen, der lægger hånden på ploven og ser sig tilbage, er egnet for Guds rige«⁴. Pavens mandat blev læst op på mødet i Ringsted. Den disciplinære reform, Radulf tilsigtede, synes herved at have fået sanktion fra andre, vel først og fremmest fra landets kirkelige øvrighed, ærkebiskop Eskil⁵. Det er ikke umuligt, at også kongen kan have støttet Radulf, der i udpræget grad var hans mand: før han

¹ Rep. udat. nr. 32, jf. nr. 31.

² Jf. Hal Koch, op. cit. I s. 328.

³ Kirkehistoriske Samlinger VI:1 (1933) s. 29 (= Dipl. Danicum I:2 nr. 191).

⁴ Luc. 9,62.

⁵ Bemærk, at alle de danske biskopper var forsamlede i Ringsted. Der var intet til hinder for, at de kunne træde sammen og danne en synode, ledet af Eskil.

blev biskop, tjente han kongen som kapellan og siden som kansler. Og efter at være valgt til biskop stod han på kongens side i det store skisma.

To konflikter indenfor den danske kirke fandt da deres afslutning ved mødet i Ringsted. Den ene blev bilagt under kongens, den anden vistnok under ærkebiskoppens auspicer, resultater, som det synes, af et samvirke mellem kirke og kongemagt. Samarbejdet imellem Valdemar og Eskil gav sig samtidigt et konkret og tydeligt udtryk.

Kong Valdemar havde en halv snes år i forvejen skænket brødrene i Ringsted Hov kirke i Halland¹. Hertil lagde Eskil nu ved mødet 1170 et kapel i samme sogn². Også denne gave tilfaldt brødrene ved »det kongelige abbedi«³.

Eskil betænker således den stiftelse, der havde kongens særlige bevågenhed. Det var kun naturligt som en ringe gengæld for en kongelig gestus: Valdemar havde forinden grundlagt et kloster i ærkebiskoppens stift og doteret det rigeligt. Han havde dertil bifaldet, at det overlodes de hvide brødre, som Eskil satte så højt. Selve klostret, abbediet i Væ, der allerede var en realitet, fik nu på mødet sine grundlæggende dokumenter. Den vigtige overdragelsesceremoni blev skriftfæstet af Simon. Eskil udstedte også sit privilegium. Det bar kongens og hans egen underskrift. Klostret i Væ må i et og alt ses som et praktisk resultat af den »concordia«, der nu bestod mellem kirke og krone. Dette manifesterer sig også deri, at Simon og Eskil yder hver deres skærv til kongens kloster.

¹ Dänische Bibliothec III s. 132 (= Dipl. Danicum I:2 nr. 141).

² ib. s. 138.

³ *Scriptores minores* I s. 180, 181.

Biskop Simon af Odenses fundationsprivilegium.

A: tabt.

a: tabt vidisse af 1420 15/10, se nr. 5; a1: Geographia Danica. Capsa Tertulliani ord. 2 num. 22, A 10, brændt 1728; a1a: Bartholin, 5
Collectanea, tomus A, p. 2, brændt 1728; a1b (eller muligvis a1a1): Gl.
kgl. Saml. 1116 2° p. 24.

Reg.: efter a1a: Bartholin, Annales, under 1161—1170 med bemærk-
ningen: *Litteræ habentur A, 2 (= a1a): Simon episcopus, qui fratres ibi*
ad honorem beatæ <Mariæ> semper uirginis collocari diu optauerat, hoc 10
iam per regem, reginam et archiepiscopum præstito, consentiens (!) locum
ipsam, sicut libere susceptum possederat, ita quoque libere Præmonstra-
tensi ordini possidendum confert. Subscribunt cum eo Eschillus, Lundensis
archiepiscopus, et Stephanus, Upsalensis <archi>episcopus. Regesten er
senere overstreget og i marginen tilføjet 1170 samt *Referendum forsân* 15
ad annum 1170; under dette år genfindes regesten i Annales i forkortet
form. — Suhm VII 329; Rep. udat. nr. 34.

In nomine sanctæ et indiuiduæ trinitatis Amen. Pium est
et utile decorem domus dei diligere et propagandæ religioni
operam dare. Quo uidelicet intuitu ego Simon, dei gratia 20
dictus episcopus, ecclesiam sanctæ Mariæ in Wæ, quam ex
dono domini regis et reginæ simulque domini Lundensis
archiepiscopi susceperam, diu deliberaui (ad) honorem dei
et eiusdem <genitricis> beatæ <Mariæ> semper uirginis ordinare
et fratres religiosos, qui diuino seruitio diu noctuque diligen- 25
tius insisterent, inibi collocare, tandemque uotum cordis
mei, quod diuina gratia præuenerat, eadem gratia subsequuta,
inclinauit domini regis et reginæ simulque præfati archie-
piscopi uoluntatem ad perficiendum, quod diutius optaueram.
Utrisque pariter ergo consentientibus et, quod utrorumque 30
iuris erat, utrisque ad abbatiam faciendam deuote conferenti-
bus, ego quoque ob remedium animæ meæ locum illum cum
rebus suis et omnibus pertinentiis suis, sicut libere susceptum
possederam, ita quoque libere Præmonstratensi ordini per-

petuo possidendum contuli. Et ad instruendam posterorum
notitiam præsen(s) scriptum sigilli mei impressione et testium
(sub)scriptione communiri et confirmari curauī.

Ego Eschillus dei gratia Lundensis archiepiscopus subscribo.

5 Ego Stephanus Upsalensis (archi)episcopus subscribo.

Ego Hugo abbas de Tummeto(r)p subscribo.

10 beatæ (Mariæ) semper] semper beatæ *Reg.* 14 (archi)episcopus] episcopus
Reg. 23 (ad)] et *a1b.* 24 (genitricis) beatæ (Mariæ) semper uirginis] semper
beatæ uirginis *a1b.* 25 seruitio] *efter overstreget* exercitio *a1b.* 27 subsequuta,]
10 subsequuta et *a1b.* 31 utrisque] utriusque *a1b.* 33 omnibus] *rettet fra* omibus
a1b. 2 præsen(s) scriptum] præsentī scripto cum *a1b.* 3 (sub)scriptione]
inscriptione *a1b.* 4 Ego Eschillus] *i ny linie a1b.* 5 (archi)episcopus] episcopus
a1b. 6 Tummeto(r)p] Tummetoop *a1b.*

19 *Jf. Ps.* 25,8: Domine, dilexi decorem domus tuæ.

15 *Nr.* 2

[1170 omkring 25. juni].

[Ringsted]

Ærkebiskop Eskils fundationsprivilegium.

A: tabt.

a: tabt vidisse af 1420 15/10, se nr. 5; a1: *Geographia Danica.*
Capsa Tertulliani ord. 2 num. 22, A 10, brændt 1728; a1a: Bartholin,
20 *Collectanea*, tomus A, p. 1, brændt 1728; a1b (eller muligvis a1a1): Gl.
kgf. Saml. 1116 2° p. 23.

Reg.: efter a1a: Bartholin, *Annales*, under 1161—1170 med be-
mærkningen: *Litteræ sunt A, 1 (= a1a): Eschillus, Lundensis archiepi-*
scopus, Gileberto et fratribus ecclesie sanctæ Mariæ de Wæ præfatam
25 *ecclesiam de Wæ ad faciendam abbatiam Præmonstratensis ordinis conce-*
dit et ecclesiam de (K)yeby pro missa omnibus anni diebus dicenda.
Regesten er senere overstreget og 1170 tilføjet i marginen; under dette
år genfindes *regesten* i *Annales* i forkortet form. — *Suhm* VII 330, VIII
12; *Rep.* udat. nr. 12a.

30 *Diplomforlæg:* nr. 1.

In nomine sanctæ et indiuiduæ trinitatis Amen. Eschillus, dei
gratia Lundensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus,
primas Daniæ atque Sueciæ, dilectis in Christo filiis Gileberto
et fratribus ecclesie sanctæ Mariæ de Wæ tam præsentibus
35 quam futuris regulariter substituendis in perpetuum. Pro
debito officii nostri summopere curandum est nobis, ut uinea

domini Sabaoth, quæ præstantius in religiosis uiget, diffusa latius palmitum suorum propagine de die in diem crescat et fructificet. Eapropter bonis uestris successibus, filii in domino charissimi, piæ congratulationis <a>ff<e>c<t>u congaudentes et, quod nostrum est, exequentes præfatam uidelicet ecclesiam sanctæ Mariæ in Wæ cum omnibus suis pertinentiis ad faciendam abbatiam Præmonstratensi ordini perpetuo liberam concedimus. Insuper ad augmentum sustentationis uestræ ecclesiam de <K>yebycum suis appendiciis similiter et ius nostrum in Wæ uobis in perpetuum libere et quiete tenendum confirmamus. Illud, quod piæ recompensationis intuitu nobis in capitulo uestro concessistis, præsentis scripto adiiciendum duximus. Quod scilicet in perpetuum ad nostri memoriam missa pro peccatis omnibus anni diebus, exceptis paucis diebus, qui subscripti sunt, a quolibet fratre uestro sacerdote dicatur. In qua uidelicet missa post obitum nostrum memoria nostri per unam collectam spiritualiter habeatur, et anniuersarius depositionis nostræ dies in pleno officio perpetuo obseruetur. Et ipso die refectio fratrum aliquid charitatis superimpendatur. Dies autem, qui excipiuntur, hi sunt: natiuitatis, circumcisionis, epiphaniæ, paschæ, ascensionis et pentecostes et patroni et dedicationis ecclesiæ. Quod ut firmiter tam a uobis quam a successoribus uestris in perpetuum obseruetur, nec aliqua uobis iniuria super his in posterum inferatur, præsentem paginam tam sigilli nostri impressione quam testium subscriptione communiri curauimus. Et omnes, qui uos super his temere perturbauerint, et eos, qui prædictam conuentionem, quam nobiscum fecistis, infringere tentauerint, usque ad condignam satisfactionem anathemati subiacere censemus.

Ego Eschillus sanctæ ecclesiæ Lundensis archiepiscopus subscribo.

Ego Waldemarus dei gratia rex subscribo.

Ego Stephanus archiepiscopus Upsalensis subscribo.

Ego Stenarus Lincopensis episcopus subscribo.

Ego abbas Valbertus de Esshrom subscribo.

Ego Petrus sancti Laurentii diaconus subscribo.

Ego Palmi præpositus subscribo.

- 26 (K)yebý] Ryebý *Reg.* 33 Christo filiis] filio Christo filiis *a1b.* 35—7 quam futuris til liberam concedimus] etc. (eadem quæ supra in diplomate Absolonis de uerbo ad uerbum usque ad illa uerba: ad faciendam abbatiam Præmonstratensi o. p. l. c.) *a1b.* som hermed henviser til nr. 3, der går umiddelbart forud for nr. 2. Om *a1b*-tekstens beskaffenhed i dette for nr. 2 og 3 fælles stykke se apparatet til nr. 3 (*b1b*). 8 (K)yebý] Ryebý *a1b.* 18 perpetu(o)] perpetuum *a1b.* 19 Dies autem] i ny linie *a1b.* 20 circumcisionis] synes rettet fra circumscionis *a1b.* 30 Ego Eschillus] i ny linie *a1b.* — Eschillus] med h rettet *a1b.* 35 de] efter overstreget subscribo *a1b.*
- 10 36—2 *Jf.* Ierem. 11,20: Domine Sabaoth. og Ps. 79, 9—12: vineam de Aegypto transtulisti (o: Deus) . . et plantasti eam. . . . Extendit palmites suos usque ad mare et usque ad flumen propagines eius.

Nr. 3

[c. 1180—1201].

Ærkebiskop Absalons mageskiftebrev.

- 15 A: tabt. Optegnelse i *a* med Bartholins hånd: *Litteræ originales apud Janum Rosenkransium.*
a: Bartholin, *Collectanea*, tomus H, p. 510 med Arni Magnussons hånd og med overskriften: *Liter{æ} Absalonis archiepiscopi Lundensis, quibus ecclesiam in We, ecclesiam de Kiebu cum capella de K{iv}cum et*
20 *decima totius parochiæ ad faciendam abbatiam Præmonstrat. concedit;*
b: tabt vidisse af 1420 15/10, se nr. 5; b1: *Geographia Danica*. *Capsa Tertulliani* ord. 2 num. 22, A 10, brændt 1728; b1a: *Collectanea*, tomus A, p. 1, brændt 1728; b1b (eller muligvis b1a1): Gl. kgl. Saml. 1116 2° p. 22.
Tryk: Dipl. AM. I 258; DS. I nr. 78.
- 25 Reg.: Bartholin, *Annales*, under 1161—1170 med bemærkningen: *Litteræ habentur A, 1 (= b1a) et ex originali desumptæ H, 510 (= a).* Regesten er senere overstreget og i marginen tilføjet 1182; under dette år gentiendes regesten i anden form (efter *a*) og med tillægget: *sine data.* — Dipl. AM. I 332; Suhm VIII 11; Reg. Dan. nr. 338; Rep. udat. nr. 38.
- 30 Diplomforlæg: nr. 2.
Tekstgrundlag: *a.*

- In nomine sancte et indiuidue trinitatis Amen. Absalon, dei gratia Lundensis archiepiscopus, apostolice sedis legatus, primas Danie atque Suethie, dilectis in Christo filiis Tobie et fratribus ecclesie
35 sancte Marie de We tam presentibus quam futuris regulariter substituendis imperpetuum. Pro debito officii nostri summopere curandum est nobis, ut uinea domini Sabbaoth, que prestantius in religiosis uiget,

diffusa latius palmitum suorum propagine de die in diem crescat et fructificet. Eapropter bonis uestris successibus, filii in domino karissimi, pie congratulationis affectu congaudentes et, quod nostrum est, exequentes prefatam uidelicet ecclesiam sancte Marie in We cum omnibus suis pertinentiis ad faciendam abbatiam Premonstratensi ordini perpetuo liberam concedimus. Insuper ecclesiam de Kiebu et omnia ad eam pertinentia, capellam uidelicet de K(iv)cum cum decima totius parrochie, que ibidem in ius nostrum cedit, pro ecclesia de Schippersleph commutauit. Ut autem hoc ratum et inconcussum permaneat, presentem paginam sigilli nostri impressione et testium subscriptione muniri curauit.

Ego Absalon, Lundensis archiepiscopus, apostolice sedis legatus et Swethie primas ss.

Ego Saxo Lundensis ecclesie canonicus ss.

Ego Tobias abbas de We ss.

Ego Mangnus diaconus Absalonis Lundensis archiepiscopi ss.

18 Liter(æ)] Litera a. 19 cum capella] *rettet fra capellama*. — K(iv)cum] Kvicum a. 32 korset mangler b1b. 32 ff. ved markeringen af overensstemmelserne med diplomforlægget er der kun ved navne taget hensyn til ortografiske afvigelser såsom e for æ. 32 Absalon] Absolon b1b. 34 Suethie] Sueciae b1b. 35 We] Wæe b1b. — regulariter] med ri rettet, vistnok fra m a, med ter rettet, under rettelsen skimles et u b1b. — substituendis] med sub rettet b1b. 37 uiget] efter overstreget urget a. 2 Eapropter] i ny linie b1b. 3 affectu] officium b1b. 4 We] Wæe b1b. 6 Kiebu] Ryeby b1b. 7 K(iv)cum] Kvicum a, Ruiemu b1b. 8 parrochie] parochiæ b1b. 9 Schippersleph] Schiperslöff b1b. — commutauit] commutari b1b. 11 subscriptione] subscriptorum a. — muniri] munire a. 12 Ego Absalon] i ny linie a, b1b. — Absalon] Absolon b1b. 13 et] mangler b1b. — Swethie] Sueciæ b1b. — ss.] gennemstreget her og i det følgende a, subscribo b1b. 14 Ego Saxo] i ny linie a — ss.] subscribo b1b. 15 Ego Tobias] i ny linie a. — We] Wæe b1b. — ss.] subscribo b1b. 16 Ego Mangnus] i ny linie a. — Mangnus (= Magnus)] Magnus b1b. — diaconus] med opstreg som til h eller k ved c b1b. — Absalonis] Absolonis b1b. — ss.] subscribo b1b.

Nr. 4

1182 1. april.

Sæby.

Den udvalgte biskop Valdemar af Slesvigs stadfæstelsesbrev.

A: tabt.

a: Geographia Danica. Capsa Tertulliani ord. 2 num. 22, A 10, brændt 1728; a1: Bartholin, Collectanea, tomus A, p. 3, brændt 1728; a2 (eller muligvis a1a): Gl. kgl. Saml. 1116 2° p. 25.

Reg. efter *a1*: Bartholin, *Annales*, under 1182 med bemærkningen: *Literæ . . . habentur A, 3 (= a1): Valdemarus Slesuicensis electus Tobiaë et fratribus in Wæ possessiones ueteres confirmat; et quosdam mansos donat in remedium fratris sui Nicolai defuncti. Literæ datæ Seby kl. Apr. —*
 5 Suhm VII 657; Rep. nr. 39.

In nomine sanctæ et indi(ui)duæ trinitatis. Ego Valde-
 marus, dei gratia Slesuicensis ecclesiæ electus, dilectis in Christo
 filiis Tobiaë, abbati de Wæe, eiusdemque ecclesiæ fratribus tam
 præsentibus quam futuris regulariter substituendis in perpe-
 10 tuum. Cum ad plerosque pertineat uineam domini Sebaoth
 officiose excolentibus humanitatis studium corporisque stipen-
 dia, ne deficient in uia, charitatiue impendere, nobis tamen
 præcipue, quos diuinæ pietatis prouidentia in ecclesiæ sanctæ
 regiminis sedem sublimauit, incumbit, quia, cui deus amplius
 15 in præsentī largitur, ab eo amplius exacturum fore non dubi-
 tamus. Vult enim deus de terrenis et temporalibus in usus
 ecclesiæ sanctæ collata non tantum non aufferr(i), quominus
 ipsius serui peculiares præ egestate et inopia deficient uel
 diurnæ sarcinæ pondere consternentur, sed magis iure plenius
 20 et abundantius adaugeri, (quominus) fidelium largitione et
 abundantia sustentati inde plenius conualescentes religionis
 sanctæ prosequantur effectum. Igitur ecclesiam sanctæ Mariæ
 (in) Wæe, quam dominus rex Valdemarus cum uniuersis suis
 attinentiis liberam ordini Præmonstratensi iam dudum conces-
 25 sit, inuiolabiliter et nos in perpetuum conferimus, ne quis
 ad possessiones, quas prædecessores nostri loco eodem con-
 tulerant, temeritatis præsumptione aliqua reclamationem possit
 inuenire. In ipsa uilla 11 mansi, Gressmath et Hugueuth,
 Baccaboche, in Herdelöff mansus et quarta pars mansi, molen-
 30 dinum in Foess, in Kigaby 11 mansi, in Lutherby dimidius
 mansus, in Blegundia uilla, Gimfund inferiore et Gimfund
 superiore, Ruchaby tota. In Chaeslæff unus mansus, insula,
 quæ uocatur Wæme, Fentby duas partes totius uillæ, de
 Schellinge 4^a pars. Concedimus præterea uobis in honorem
 35 dei et sanctæ Mariæ pro anima fratris mei Nicolai defuncti
 1 mansum in Væ et 1 mansum in Waldby in Blekungh et
 dimidiam uillam, quæ uocatur Dusum, et tres partes Hesle-

teruth, quatenus iugium orationum instantia in Christo a
 (u)obis ei in sempiternum memoria impendatur. Ne autem
 aliqua uobis iniuria super his in posterum inferatur, præsen-
 tem paginam tam sigilli mei impressione quam testium
 subscriptione communiri curauimus. Et quicumque contra 5
 hanc libertatis confirmationem (uenire) præsumpserit et ea,
 quæ præscripta sunt, conaturus fu(er)it infringere, anathe-
 matis gladio feriat. Datum Seby anno dominicæ incarna-
 tionis 1182 calendis aprilis.

Ego Valdemarus Slesuicensis electus (ss). 10

Ego Iohannes Slesuicensis elect(i) dictus capellanus (ss).

Ego Wagen Valdemar(i) Slesuicensis elect(i) subdiaconus (ss).

Ego Nicolaus de domo sancti Laurentii decanus Lunden-
 sis (ss).

Ego Marcus ecclesiæ Omnium sanctorum abbas (ss). 15

Ego Absolon ecclesiæ sancti Petri de Nestvidt abbas (ss).

6 indi(ui)duæ] indiduæ a2. 10 plerosque = omnes. 15 fore = esse. 17—21
 aufferr(i), quominus til sustentati] auferre iure plenius et abundantius adaugeri,
 quominus ipsius serui peculiare præ egestate et inopia deficient uel diurnæ
 sarcinæ pondere consternerentur, sed magis fidelium largitione et abundantia 20
 sustentati a2. *Stedet er øjensynlig korrupl. Ordene iure plenius et abundantius*
adaugeri må nødvendigvis henføre sig til eflersætningen indledt med sed magis.
Indsættes de herefter, danner tankegangen i periodens slutning en naturlig parallel
til de indledende sætninger. Ændringen forudsætter, at auferre gøres passivisk,
og at et quominus indskydes. Er rekonstruktionen rigtig, har perioden indeholdt 25
quominus to gange, begge steder efter en passivisk præsens infinitiv, hvilket kan
have forvirret afskriveren. 23 (in)] mangler a2, restitueret fra nr. 2. 28 Hugueuth]
om dette og de følgende stednavne se s. 12 note 1. 29 quarta] med qu rettet
a2. 30 Kigaby 11] Kigaby, 11 a2, men boltallet står i denne liste efter lokali-
teten. 31 inferiore] vistnok fejl for inferior. 32 superiore] vistnok fejl for supe-
rior. 33 duas] vistnok fejl for duæ. 2 (u)obis] nobis a2. 3 inferatur] med in
rettet a2. 6 libertatis] mulgvis = liberalitatis. — (uenire)] dette eller et lignende
ord mangler a2. 7 fu(er)it] fuit a2. 10 (ss)] mangler her og ved de følgende
underskrifter a2. 11 elect(i)] electus a2. 12 Valdemar(i)] Valdemarus a2. —
elect(i)] electus a2. 16 ecclesiæ] ecclesiæ a2. 35

Vidisse af nr. 1—3.

A: tabt.

- a: Geographia Danica, p. 89. Capsa Tertulliani ord. 2 num. 22,
 5 A 10, brændt 1728; a1 (med Bartholin, Collectanea, tomus A som mellemled ?); Gl. kgl. Saml. 1116 2° p. 22 og 24.

In nomine domini Amen. Anno natiuitatis eiusdem 1420
 indictione 14., die 15. mensis octobris, hora 6. uel quasi, in
 monasterio Omnium sanctorum prope Lundis, pontificatus
 10 sanctissimi in Christo patris ac domini nostri Martini, diuina
 prouidentia papæ, quinti, anno 3.º, in mei notarii publici
 et testium infrascriptorum presentia personaliter constitutus
 uenerabilis uir dominus Ako, dei dono abbas monasterii
 Øiuth, Præmonstratensis ordinis, tenens in suis manibus quæ-
 15 dam priuilegia sub sigillis, in filis de serico uarii coloris pen-
 dentibus, non rasa, non cancellata, nec in aliqua sui parte
 uitiatâ. Rogabat et requisuit me, ut huiusmodi litteras de dictis
 litteris originalibus transsumerem, copiarem et in publicam
 formam redigerem meliori modo, quo possem. Quorum
 20 quidem priuilegiorum tenores sequuntur et sunt tales:

(Herefter følger ordlyden af nr. 1—3 i rækkefølgen 3, 2 og 1).

Dicta sunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, loco
 et pontificatu quibus supra, præsentibus uiris honorabilibus
 et religiosis domino Iacobo, dei dono abbate mon(a)sterii
 25 Omnium sanctorum prænotati, domino Achone, Nicola(o)
 præshytero, fratre ordinis sancti Benedicti ibidem, ac aliis
 pluribus fidedignis, clericis et laicis, testibus ad præmissa
 uocatis specialiter et rogatis.

Et ego Thitmarus Petri de Naskou, clericus Otthoniensis
 30 diocoesis, publicus autoritate imperiali notarius, præmissis
 omnibus superius consignatis, cum, sicut præmittitur, ageren-
 tur et fierent, una cum prænominatis testibus præsens inter-
 fui, eaque sic fieri uidi et audiui et in hanc publicam formam
 redegî, signoque nomine meis solitis et consuetis signaui roga-
 35 tus et requisitus in fidem et testimonium omnium eorundem.

7 natiuitatis] med ta rettet fra ti a1. 8 indictione 14.] der regnes ikke efter
indictio Romana. 9 pontificatus] med f rettet a1. 12 personaliter] med n rettet
a1. 13 Ako] med kapitaler a1. 14 Outh] Øluith eller Ølnith a1. — ordinis]
efter overstreget t a1. 15 priuilegia] med l rettet a1. — efter priuilegia slutter
en parantes a1. — uarii] med r rettet a1. 18 publicam] med l rettet a1. 5
20 quidem] over linien a1. 24 mon(a)sterii] monesterii a1. 25 Nicola(o)]
Nicolai a1. 34 signo] notarmærket mangler a1.

Niels Skyum-Nielsen.
